

108557

Devica Marija

Župnija in božja pot
Devica Marije v Puščavi.

**Krajepisno-zgodovinske
črtice.**

Z dovoljenjem prečastitega kn. šk.
ordinarijata Lavanlinskega z dne
6. julija 1904, šte. 2336.

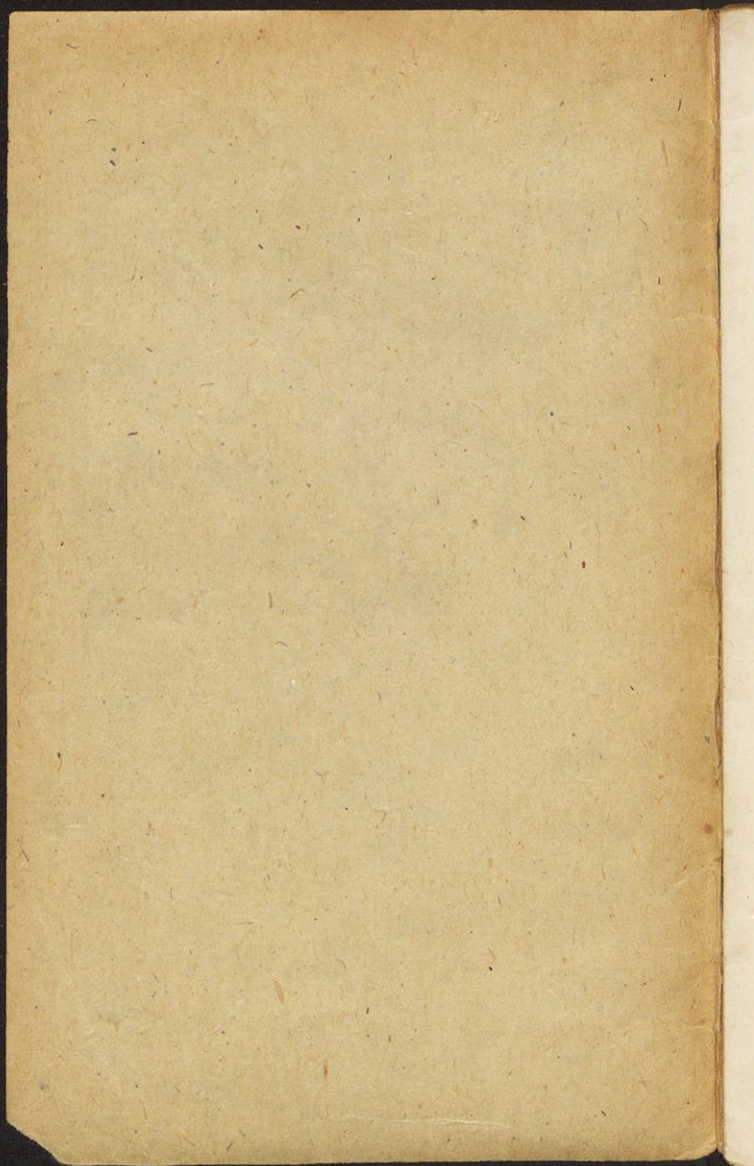
Vse pravice pridržane.

V Mariboru 1904.

— Založil župnijski urad v Puščavi. —
Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru.

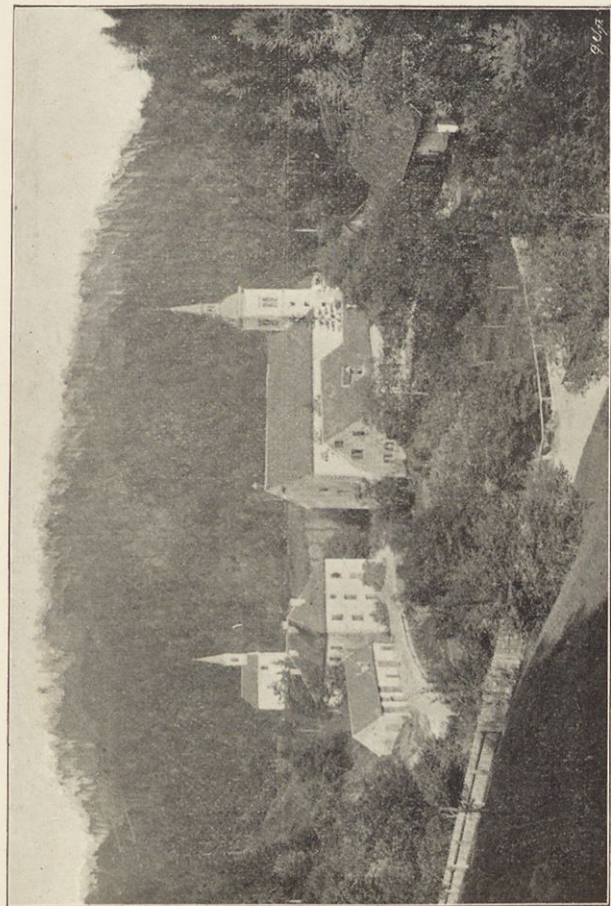

(Papich Josef)

2/8. 20 ✓

Ed

Devica Marija v Puščavi.

[Pajek Jožef]

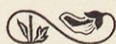
Župnija in božja pot

Device Marije v Puščavi.

Krajepisno - zgodovinske

črtice.

Z dovoljenjem prečastitega kn. šk. ordinarijata
Lavantinskega z dne 6. julija 1904, šte. 2336.

V Mariboru 1904.

108537

108557

8546/1950
(7)

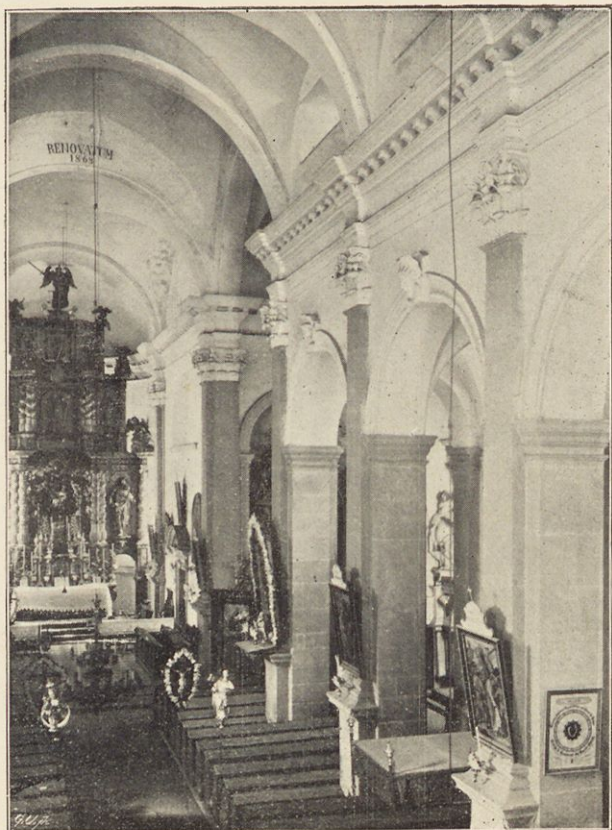
Predgovor.

Zgodovino župnije Device Marije v Puščavi je kratko opisal takratni gimnazijski profesor in poznejši kanonik † dr. Jožef Pajek v »Slovenskem Gospodarju«, in ta opis je izšel leta 1881 v posebnem ponatisu. Ker je pa knjižica že pošla, oskrbel je kn. šk. župnijski urad novo izdajo. V sestavku dr. Pajeka so se storile le nekatere spremembe v jezikovnem oziru in dostavili važnejši dogodki od leta 1881 naprej.

Bodi tudi to majhen spominek na Marijino jubilejsko leto 1904.

Notranjščina župne cerkve D. M. v Puščavi.

1. Puščava.

Od železniške postaje svetega Lovrenca nad Mariborom pelja cesta proti vznožju košatega Pohorja skoz tesen jarek, po katerem prideš kraj Radolne v dobri četrtnki ure do župnijske in romarske cerkve Device Marije v Puščavi. Po tej kratki poti ti vedno doni na ušesa prijetno šumljanje ob kamenju in jezih. peneče se vode, oči pa ti razveseljuje zelena šuma in od vseh strani visoko molčeli vrhunci hribovja, dokler ne prideš do „puščavskih vrat“, od koder z ostrega, nekoliko vzvišenega ovinka nagloma zagledaš cerkev Device Marije v Puščavi, dalje za njo pa ponosno vzdignjene glave Pohorskih vrhov.

Pri puščavskih vratih — tako se pravi vzvišenemu ovinku na cesti, ker na obeh straneh ceste štrlita kvišku dve pečini — se začne soteska nekoliko širiti, v vedno večjo ravnino, ki leži med Pohorjem in Rotenbergom blizu uro hoda na dolgo in pol uro na široko. Tej planjavi se pravi v „Puščavi“, dasiravno kraj ni pust, ampak ima rodovitne njive, senožeti in sadonosnike. Najimenitnejši kraj v Puščavi je trg Sv. Lovrenca, dobro uro oddaljen od železnice, pa ga zdaj vendar imenujejo: Sv. Lovrenc nad Mariborom. Zunaj trga so prebivalci jako raztepeni po bližnjih hribih in dolih in dohajajo ali v župnijo Sv. Lovrenca ali pa v župnijo Device Marije v Puščavi. Navadno se zdaj še le pri Devici Mariji pravi v „Puščavi“.

Po pótoku Radolni ali Radomli, ki skoz Puščavo teče, reklo se je nekdaž tukaj tudi v „Ra-

domlah“, kar nam priča listina, s katero je grof Engelbert Sponheimski ob koncu 11. stoletja ta kraj podaril samostanu sv. Pavla v Lavantinski dolini in obenem pri kapeli sv. Lovrenca ustanovil majhen samostan, da bi nekoliko menihov ondi kot pučavniki Bogu služilo.¹

Ker je Puščava na desnem pobočju Drave, ki je takrat mejo delala med solnograško in oglejsko nadškofijo, spadala je pod višjo cerkveno oblast oglejskih očakov in pod župnijo Hočko. Ko je pa očak Bogomir proti koncu 12. stoletja kapelo sv. Lovrenca v Radimlah z desetino in župnijskimi pravicami daroval št. Paulskim, ustanovili so oni tu samostalno župnijo sv. Lovrenca, ki je segala od Lobnice do Velke (a rivulo Lubniz usque ad rivum Velik). Poleg župnijske cerkve sv. Lovrenca je sčasoma nastalo tudi več kapelic; tako kapela sv. Križa v trgu in kapela sv. Radegunde za trgom Sv. Lovrenca in kapela sv. Štefana ondi, kjer zdaj stoji župnijska cerkev Matere božje v Puščavi.²

2. Cerkev Device Marije v Puščavi.

Župnijska cerkev v Puščavi stoji na majhnem polotoku, katerega dela Radolna tako, da od treh strani cerkev obdaja in le majhen prostor okoli cerkve pušča; ob času večje vode pa je še ta prostor v nevarnosti ter je s kamenjem obzidan, da ga voda ne podkopa.

Cerkev je postavil št. Paulski opat Hieronim Markstaller na mestu, kder je bojda poprej stala

¹ Grof Engelbert je med drugimi št. Paulskemu samostanu daroval „in marchia trans siluam uineas duas ultra trauum uillam Ruaste et heremum huic contiguum Radimlac dictam, ubi etiam fratres aliquod Christo militaturos se uiuente instituit.“ Cod. trad. mon. s. Pauli.

² C. g. Ignacij Orožen pišejo o Devici Mariji v Puščavi v svoji knjigi: „Das Bisthum und die Diöcese Lavant I. Theil. pag. 417—436.“ Od ondod se je tu marsikaj porabilo.

kapela sv. Štefana, katero je bila voda podkopala in porušila. Kakor nam ljudska pripovedka poroča, je opata Hieronima protin hudo vil in zavoljo tega se je zaobljubil Materi božji cerkev postaviti, če mu izprosi ozdravljenja. To se je zgodilo, ali ker je opat odlagal svojo obljubo izpolniti, prijel ga je protin še hujše in nato se je opat urno lotil zidanja. Toda od njega postavljena cerkev ni bila tako velika, kakršna je zdaj: tako je prvotno cerkev šele njegov drugi naslednik opat Filip Rottenhäusler l. 1672. predelal in povekšal.

V katerem letu da je opat Hieronim začel cerkev v Puščavi zidati in v katerem letu jo je dokončal, to se ne da natanko določiti, ker so si poročila¹ o tem navskriž. Na spominskem kamenu vzdanem zunaj za velikim oltarjem¹ je zaznamovano leto 1627, na drugem kamenu² vzdanem v cerkvi poleg oltarja sv. Jožefa pa leto 1622, in v urbaru Falske grajščine leto 1628, v katerem bi bila cerkev pozidana. Mogoče je, da je na kamenu v cerkvi za desetskama V iz pozabljivosti izostala; in tedaj bi bil opat Hieronim cerkev začel zidati 1627 in jo zgotovil 1628. Dne 4. sušca 1637 je namenil opat Hieronim to cerkev in njene oltarje blagosloviti in je imel že zato "dovoljenje od oglejskega očaka, ali med tem je zbolel in 30. avgusta 1638 umrl. Tako je tistokrat blagoslovljenje cerkve bilo odloženo. Falski urbar poroča, da je pozneje 28. aprila 1641 cerkev in tri oltarje blagoslovil ljubljanski namestni škof Mihael pl. Cumberg.

¹ Napis se glasi: Deo Trino et Uni BB. Virgini Matri Mariae Auxiliatrici Hieronymus Abbas S. Pauli F. F. Anno Dni. MDCXXVII.

² Ta napis se glasi: D. T. O. M. Virgini Deiparae Mariae ecclesiam hanc Rdm. D. D. Hieronymus Abbas Ord. S. Benedicti ad S. Paulum in hoc sibi divinitus indigitato loco Ann. MDCXXII. fundavit. Rssm. DD. Philippus ejusdem monasterii Abbas fundit. a se ampliata in hanc formam reaedicavit A. MDCLXXII.

Cerkev Matere božje v Puščavi je bila lastnina št. Paulskega samostana ter so vsi njeni dohodki dohajali št. Paulskim, ki so pa nasproti morali za vse njene potrebe skrbeti. Ko so za cesarja Jožefa II. z drugimi samostani tudi št. Paulskega zatrli, postala je ta cerkev samostalna, ker so tukaj 1786 osnovali posebno lokalijo ali kuracijo.

V sedanji podobi, kakor jo je predelal in povečšal opat Filip I. 1672. je ta cerkev veličastna bazilika, katero dve vrsti po 5 štirioglatih stebrov delita v 3 ladje; med ladjami in presbiterijem pa še stoji poprečnem ena ladija, dolga 25·85 m, ki daje celi stavbi podobo križa. Ladije so dolge 30·34 m, presbiterij pa 15·17 m in široka je cerkev 15·17 m.

Veliki oltar Device Marije naše pomočnice je bogato obložen in ima lep kronan kip Matere božje in posebno lep izrezljan antependij. Razun prednjega oltarja so v cerkvi še štirje stranski oltarji, in sicer na evangelijski strani koncem stranske ladije, oltar sv. Križa, zdaj ob enem misijonski križ, na drugi strani pa oltar sv. Jožefa. V kapelah je na severni strani Roženvenski oltar, proti jugu pa oltar sv. Benedikta. Oltarne podobe na zadnjih treh oltarjih so mojsterska dela velike vrednosti.

Nad obema stranskima ladjama so visoke galerije, ki so pa le ob shodih odprte. Na evangelijski strani presbiterija je prostorna zakristija, na drugi strani pa zvonik; nad zakristijo in pri vhodu v zvonik sta še zasebna oratorija. Orglje na koru so velikosti in slogu cerkve primerne. Imajo dva manuala in 16 spremenov. Postavil jih je Josip Brandl, izdelovatelj orgelj v Mariboru l. 1901. za 3600 K, ktere so večinoma farani plačali s prostovoljnimi darovi. Blagoslovljene so bile 10. junija 1901 od prevzvišenega knezoškofa dr. Mihaela Napotnik, prilikom kanonične vizitacije.

V zvoniku, ki je bil l. 1890. na novo pokrit za 4464 K, so štirje zvonovi z glasom „cis-dur“, ki tehtajo vsi vkup 52 centov (največji 27 centov) in se odlikujejo ne le po lepi zunanji obliki, ampak tudi po prijetnem glasu. Vlil jih je ljubljanski zvonar Samassa l. 1882. za 8600 K, blagoslovil 24. septembra istega leta preč. g. prošt Sorčič iz Maribora, preč. g. kanonik Kosar je imel primeren govor, preč. g. kanonik Ogradi pa je takrat služil slovesno sv. mašo.

Ura ni v stolpu, kakor pri drugih cerkvah, ampak na pročelju cerkve. Postavil jo je Jožef Berthold, urar v Gnasu, l. 1885. za 528 K.

Znotranjost cerkve kinčajo trije kovinasti lestenci, večji sredi cerkve 3 metre visok in pozlačen s 24 svečniki, dar rajnega g. Lamprehta vlgo Terneka, 2 manjša v stranskih kapelah z 8 svečniki, ter osem bander in zastav. V presbiteriju se nahajate dve krasni 2.50 m visoki podobi, na platno slikani: ob epistelski strani sv. Frančišek Asiški, po španskem mojstru Murillo, dar tukajšnjih tretjerednikov, na evangeljski strani „Marija brez madeža spočeta“, dar Marijine družbe deklet.

Cerkvena sprava in oprava je snažna in dostojna tudi za romarsko cerkev. Zlasti pa je tu omeniti lep starinski kelih z napisom: „Rosina Susana Gräfin zu Tatenpach, geborne Freyin von Tribeneck Gott und Mariae zu Ehren“; potem kadilnica darovana od opata Hieronima z napisom: Hieronymus abbas S. Pauli vallis Lavantinae Anno D. 1621“, in naposled stara srebrna podoba Matere božje za pacifikale.

Pod cerkvijo se nahaja rakev, v kateri je pokopanih več benediktincev; na eni krsti je videti letnica 1771.

Lega cerkve je precej globoka, tako da so cesta, župnišče in šola precej višje. Zunanja podoba cerkve je priprosta, zvonik ni posebno visok, prednja

stran ali fasada pa je ozaljšana le z nekaterimi okenjci in s slikano podobo Matere Božje.

3. Podružnici sv. Ane in sv. Nikolaja.

Župnijska cerkev v Puščavi ima dve podružnici, namreč nekoliko stopinj od cerkve na prijaznem hribčku je kapela sv. Ane in v Faalski grajščini kapela sv. Nikolaja.

a) Kapela sv. Ane stoji na severni strani župnijske cerkve na jeziku med Radolno in Rečico, ki se tamkaj stekata. Čisto priprosta kapela je postavljena leta 1659, kakor kaže letnica nad vratmi in nam svedočijo listine, vsled katerih je opat Pavel oglejskega očaka prosil, da bi smel pri naši ljubi Gospej v Puščavi zidati kapelo na čast sv. materi Ani, kar mu je oče dovolil dne 2. avgusta 1658.¹

Za časa Jožefa II. je prišla zapoved, to kapelo zapreti in podreti. Puščavske žene so se sicer močno za njo potegnile in hodile hočkega dekana prosit, naj se jej prizanese, pa so bile bojda osorno odpravljene. Kapela sv. Ane je bila potem na dražbi prodana št. Lovrenškemu tržanu Jakše-tu za 30 gld., ki pa jo je občini daroval. Tako je bila ohranjena na veselje Puščavčanom, ki jo imajo še zdaj v veliki časti. God sv. Ane se vsako leto prav slovesno obhaja s pridigo in 4 ali 5 mašami, nedeljo po sv. Ani pa s teoforično procesijo in s 3 mašami. Ta dan pride mnogo ljudij tudi iz tujih župnij sem na božjo pot.

Leta 1864. ja bila kapela prenovljena, dobila je nova vrata in nov tlak. L. 1897. se je oskrbela nova streha, nov višji in veliko lepši stolp, v katerem visita dva zvona, za kapelo primerne velikosti. Oltar je bil popolnoma predelan ter z novim kipom sv. Ane

¹ V št. Paulski listini beremo: „Patriarcha Aquilejensis concedit, ut Abbas Paulus primum lapidem ad Beatae Annae Sacellum ponat et illum benedicat.“

ozaljšan. Na god sv. Ane je l. 1897. mično cerkvico od zunaj in znotraj vso prenovljeno blagoslovil s škofijskim dovoljenjem velečastiti gospod dr. Martin Matek, profesor bogoslovja v Mariboru. Pri tej slovesnosti je bilo navzočih 7 duhovnikov in veliko vernega ljudstva od blizu in daleč.

b) Kapela sv. Nikolaja v Faalski grajščini. Bržkone je bila že v starem Faalskem gradu, ki je bil l. 1407 porušen, kapela sv. Nikolaja. Gotovo je, da so takoj iz začetka, ko so sedanji Faalski grad pozidali, naredili v njem tudi precej veliko kapelo sv. Nikolaja. Namestni škof ljubljanski Mihael pl. Cumberg je v tej kapeli 28. aprila 1641, potem, ko je bil Puščavsko cerkev blagoslovil, po obedu delil zakrament sv. birme. Pozneje je bila precej zapuščena, pa baron Kettenburg jo je ponovil in jej z odlokom od 27. septembra 1860 in 10. decembra 1865 od lavantinskega škofijstva izprosil dovoljenje, da se sme v njej maševati. Sedanji posestnik grof Alfons Zabeo skrbi, da se vsako nedeljo tu obhaja božja služba.

4. Župnišče in šola.

Pri cerkvi Matere božje v Puščavi se nahajata le dva hrama, namreč onstran potoka Eichholzerjeva ali Lekšova gostilna in nasproti velikim vratam nad cesto snažno novo poslopje z nadstropjem, v katerem je pod eno streho župnišče in šola.

Vhod v župnišče je od južne strani. Župnik ima za svojo porabo pri tleh potrebne kleti in v prvem nadstropju razun kuhinje in sobe za družino svoje stanovanje s tremi sobami. V šolo je vhod sredi poslopja, v katerem je na severni strani stanovanje za nadučitelja in podučitelja in sobi za dva razreda. Šolo obiskuje okoli 160 otrok.

To poslopje je bilo l. 1852 pogorelo in se je v sedanji podobi še le l. 1858 zopet postavilo. Novo

gospodarsko poslopje župnikovo pa je bilo postavljeno l. 1872., drvarnica dozidana 1890.

K župnišču spadajo 22.418 □ m zemljišča, ki pa je precej pusto in kamenito in večjidel tudi jako strmo, da se more le kopati in za pašnike ter šumo rabiti. Ker od tega posestva župnik ne more živeti, dobiva večjidel svojih dohodkov iz verskega zaklada.

V župnijskem uradu so shranjene matične knjige, ki segajo nazaj do časa, ko je tu postala samostojna kuracija. Mrtvaške knjige so se začele pisati 7. decembra 1785, krstne 27. januarja 1786 in poročne knjige 6. februarja 1786.

5. Župnija Device Marije v Puščavi.

Kakor je bilo že omenjeno, obstoji samostalna župnija Device Marije v Puščavi še le od leta 1786. Takrat so namreč po celem cesarstvu župnijam bolj primerne meje odločili in ker so okoliščine zahtevale, tudi samostalno kuracijo pri Devici Mariji v Puščavi ustanovili ter jej odločili iz župnije Sv. Lovrenca: Ruto (Gereuth) in Činžat (Zinsat) s 78 hišami, kamor zdaj spadata tudi kolodvora Faalski in št. Lovrenški s 6 čuvajskimi hišicami; od Kumen a 26 hiš, od Rotenberga Devico Marijo v Puščavi, Krnico in Črni vrh s 19 hišami s čuvajsko hišico in od trga Sv. Lovrenca 14 hiš.

Vtem obsegu meji Puščavska župnija na župnije Sv. Lovrenca, Sv. Ožbalda, Selnico in Ruše ter spada pod dekanijo Mariborsko na desnem pobočju Drave. Patron je štajerski verski zaklad.

Po politični uredbi spada Puščavska župnija pod okrajno glavarstvo mariborsko, pod okrajno sodnijo mariborsko in k občinam Rotenberg, Sv. Lovrene, Kumen in Činžat.

Kraj je po celi župniji gorat in prebivalci, katerih je okoli 1200 duš, prebivajo raztreseni visoko po hribih. Kakor že kraj nanese so prebivalci trdnega značaja, pošteni in precej premožni; večjidel se pečajo s trgovino z lesom, katerega pridelujejo za trgovino na 40 žagah. Tudi za sadjerejo se mnogo stori, tako da sadje zadostuje za domačo porabo, pa ga tudi veliko prodajo. Nahajajo se tukaj ob železniški progi 3 kamenolomi, kjer nad 100 delavcev dobiva dober zaslužek. Omeniti bi še bilo veliko opekarno g. Kormana v Rutu, in lepo drevesnico g. Dolinarja v Činžatu. V verskem oziru so odločni katoličani, v narodnem oziru pa v občinah Činžat in Kumen jako zavedni.

Po smrti selijo se na svoje župno pokopališče, katero imajo za hribom sv. Ane v mirnem kraju. Bog daj ondi vsem večni mir in pokoj in večna luč jim naj sveti!

6. Božja služba in božja pot v Puščavi.

Ustanovnik puščavske cerkve, opat Hieronim, je zapovedal v pravilih, katera je spisal za redovnike iz št. Pavelskega samostana, ki so na Faalski grajščini živeli, da mora vikar ali duhovni oče v Faalu imeti skrb za Puščavsko cerkev, in da naj redovniki na Faalu večkrat tje gredo, in ondi sveto mašo berejo. S prva tedaj pri cerkvi v Puščavi ni bilo duhovnika, ampak Benediktinci na Faalu so hodili tje maševat. Ker pa je sčasoma v Puščavo prihajalo vedno več pobožnih kristjanov, ki bi radi ondi svojo pobožnost opravili, morali so benediktinci tje postaviti duhovnika, ki je maševal in spovedoval, sicer pa bil v cerkvenih zadevah podložen župniku pri Sv. Lovrenču. Tak voditelj puščavske cerkve je imel naslov: Praeses ecclesiae B. M. V. in Eremo (prednik cerkve D. M. v Puščavi).

Božja pot k Devici Mariji v Puščavo se je pobožnim Slovencem tako prikupila, da jih je leto za letom več prihajalo in po poročilu P. Janeza Pruggerja je prišlo enkrat 13 procesij. To je bil menda glavni vzrok, da je opat Filip 1672 cerkev dal predelati in povekšati. Ko je bila 1786 tukaj ustanovljena lokalija s samostojnim dušnim pastirjem, božja pot ni sicer prenehala, ali ker edini dušni pastir ni mogel vsem romarjem postreči, so se nekateri shodi opustili, nekateri pa, razun glavnega shoda v nedeljo po Veliki maši ali Gospojnici so bili manj obiskovani. Glavni shod je bil že od začetka v nedeljo po Veliki maši; za ta dan je papež Urban VIII. dovolil romarjem popolne odpustke in božja služba se je vselej posebno slovesno obhajala.¹ Leta 1641, ko je bila cerkev blagoslovljena, vpeljal je opat Pavel po nekem ptujskem dominikanu bratovščino sv. rožnega venca,² v katero se je dalo veliko ljudi vpisati, in kakor se vidi iz pisma, ki ga je P. Placidus Haller pisal iz Faala opatu Pavla l. 1652, je bila tudi pozneje bratovščina sladkega imena Jezusovega vpeljana.³ Iz tistega pisma tudi

¹ Faalski arhiv o tem poroča: „Das fürnembste Prætrocinium vnd Khürchtag ist am Sontag nach v. l. Frauen himelfarth, an wellichen tag Papst Urbanus VIII. vollkhomen Ablass gegeben hat vnd würt der Gotsdienst an selben tag gar solemniter durch herrn Prälaten vnd Geistlichen mit ainer gesungnen Vöesper, 3 Ambter vnd 2, 3 oder 4 Predigten gehalten.“

² Eodem anno hat hochgemelter Herr Praelath die Congregation St. Rosarii solemniter durch einen Dominikaner von Pötau in altari ss. confessorum Benedicti, Dominici etc. ad sinistram partem ingressus ecclesiae instituiren lassen, da sy dan auch ein grosse Menge vnder dem volkh einschreiben lassen.“ Faalski urbar.

³ „Weillen auch Herr Kuchelmeister ein Jesu Bild (Statue) zu der Bruderschaft des hl. Namens Jesus um 4 fl. hat lassen machen vnd herabgeschickt, also bitt ich Ihr Gnaden, die wollen darzue auch ein Sessel machen lassen, damit man solliches mit sambt vnser Frauen möchte zu Gedachtnuss bei der Bruederschaft vnd mehrerer Andacht der

vemo, da so bili 1652 postavljeni kameniti križi ob poti v Faal, ki še zdaj stojijo. Tudi bratovščina živega rožnega venca še je zdaj veliko obrajtana, in šteje blizu 400 udov, nasproti pa o bratovščini sladkega imena Jezusovega ni več nobenega sledu.

Razun nedelje po Veliki maši, ko še zdaj pride vsako leto največ romarjev, so najbolj obiskovani shodi na Matijevo, na Jožefovo, v praznik Marijinega oznanjenja, v god Marije sedem žalosti, Dominica cantate, to je 4. nedeljo po Veliki noči kot obletnico posvečevanja cerkve, v nedeljo po Telovem, na Anino in v nedeljo po Aninem, v praznik Velike gospojnice in praznik Marijinega rojstva. V praznik Marijinega vnebovzeta in skoz celo osmino dobijo romarji v Puščavski cerkvi popolni odpustek, katerega je podelil sv. oče Urban VIII. za to cerkev, sv. oče Leon XIII. pa dne 23. junija 1898 zopet za 7 let podaljšal. V ta praznik in naslednjo nedeljo (puščavsko nedeljo ali novi sejm) pa jih pride tudi vsako leto največ od zelo oddaljenih krajev; skoro vsako leto pridejo iz Savinjske, Šaleške, Mislinjske doline, iz Sloven. Goric, s Koroškega in bližnjega nemškega Štajerskega. Celo iz Medžimurja prihajajo romarji. Ob teh dveh velikih romarskih shodih spoveduje do 10 spovednikov in je do 2000 obhajancev. Skoz celo leto prejme 9000—10.000 vernikov v tej cerkvi sv. obhajilo.

7. Dušni pastirji v Puščavi.

Izmed vikarjev, ki so s Faala Puščavsko cerkev oskrbovali, so nam znani ti-le:

Brueder vnd Kirchfatter vmbgetragen, solliches Bild habe ich schon fassen vnd beklaiden lassen, gehet demselben chündlein an jetzo nicht mer ab, als ein chrös vnd ein Barocka, welches die Frau Pflegerin wol machen khünnte, vnd wan sye khein Haar derzue hette, wollte ich Ihre von der Kirch aufgeopfertes Jungfrau Haar schon etwas hinauff schicken.“

P. Pavel Memminger od l. 1630, poznej je bil župnik pri Sv. Lovrencu in opat v Št. Paulu.

P. Tomaž Haigele, rojen na Bavarskem je bil od 1630—1632 nadzornik novincev in učitelj muzike v Faalu, in 1633 so mu izročili skrb za Puščavsko cerkev.

P. Avguštin Štorch, rojen v Mariboru, je bil 1651 postavljen za oskrbnika Faalske grajščine in za vikarja Matere božje v Puščavi.

Praesides ali predniki v Puščavi so bili: P. Virgilius Pöckl 1715—1720. P. Odo Rohrbach 1727—1738. P. Mihael Steinperger 1741—1754. P. Engelbert 1755—1761. P. Ammandus Köffel 1761. P. Modestus Silbernagel 1763—1775, P. Berthold Vogel 1779—1786. S tem so ob enem tu pastirovali benediktinci: P. Pavel Knapič, P. Modestus Silbernagel, P. Schmid in Štefan Lukežič.

L. 1786 ustanovljeno samostojno kuracijo je prvi upravljal P. Berthold Vogl, ki pa je že tisto leto odšel za župnika k Sv. Lovrencu; potem P. Pavel Knapič, ki pa je že 1788 tukaj umrl. Za njim so sledili kot kurati:

Weiss Luka od 25. maja 1787 do 26. decembra 1798; potem je šel za kurata k sv. Magdalen pri Mariboru, kjer je 72 let star umrl 11. julija 1809.

Karničnik Janez od 5. junija 1799 do 5. maja 1802; potem je prišel za župnika v Selnico.

Rošker Filip od 1802 do 3. marcija 1807 potem župnik v Framu.

Jakevič Janez od 2. maja 1809 do 3. septembra 1810. Pozneje je bil župnik na Remšniku in pri Sv. Martinu pod Vurbergom. Za Jaklevičem sta bila v Puščavi provizorja Urban Abraham 1810—1812 in Martin Papež 1812—1814.

Drozg Juri od 15. januarja 1814 do 24. septembra 1816. Kot vpokojen kurat Spielfeldski je živel pri Št. Ilju v Slov. goricah in napisal kratko kroniko kuracije D. M. v Puščavi.

Žigert Vido, najprej provizor, potem kurat od 10. novembra 1816 do konca avgusta 1825.

Škof Juri od 1. septembra 1825 do 15. novembra 1861. Umrl je kot vpokojen zlatomašnik v Selnici 20. avgusta 1868.

Ciringer Jernej od 15. novembra 1861 do 29. oktobra 1866. Pozneje je bil župnik v Žusmu, potem v slivniški župniji, kjer je umrl kot zlatomašnik 82 let star dne 15. oktobra 1900.

Potočnik Lovro od 30. decembra 1866 do 4. oktobra 1874. Za potočnika je bila kuracija D. M. v Puščavi povzdignjena v župnijo l. 1874. Umrl kot dekan v Braslovčah.

Vraz Jožef, provizor od 4. okt. do 13. dec. 1874 in potem župnik do 3. novembra 1877, živi v pokoju v Kamnici pri Mariboru.

Sorglechner Jožef, rojen v Celju 2. jan. 1836, posvečen 1. junija 1859, je bil tukaj najprej provizor do 30. junuarja 1878 in potem župnik do 1884, umrl kot župnik Hajdinski na Dobrni dne 21. maja 1904.

Vincenc Bauman, provizor od 1. julija 1884 do 18. grudna 1884.

Josip Kralj, od 18. grudna 1884 do 23. svečana 1893, sedaj dekan v Zavrču.

Juri Šelih, provizor od 23. svečana 1893 do 17. junija 1893, sedaj župnik pri Sv. Kunigundi na Pohorju.

Adam Grušovnik od 18. junija 1893.

8. Imenitnejše dogodbe v župniji Device Marije v Puščavi.

Najstarši sled o Puščavi najdemo v listini, napisani okoli l. 1091. v kateri se naštevajo posestva, ki jih je grof Engelbert Sponheimski daroval samostanu v Šent-Paulu. Med drugim je namreč daroval tudi „heremum Radimlac dictam.“ Puščava se razume tu v širjem pomenu ter znači celi kraj, ki je spadal pod Faalsko grajščino. Da je v tej skoro 800 let dolgi dobi tudi ta kraj marsikaj doživel, to je gotovo, dasiravno nam je v pismih malo ohranjenega, in dasiravno še to, kar je pisanega ohranjeno, velja večji del o župniji sv. Lovrenca v Puščavi, ker župnije Device Marije v Puščavi še takrat ni bilo.

Tako poroča opat Hieronim, ustanovnik Puščavske cerkve, da so Ogri, Turki in drugi sovražniki krščanskega imena te kraje napadali in da je vsled teh napadov moral prenehati samostan pri Sv. Lovrencu v Puščavi, katerega je bil grof Engelbert ustanovil.¹ Pod opatom Luitoldom (1248 do 1258) so ta kraj napadali ter tukaj ropali gospodje Vuzeniški in Lembaški. in pozneje l. 1407. je silni Oton Pergauer stari grad Faalski in celo Puščavsko okolico požgal in razdjal. O tem se bere v Faalskem urbaru: „Im Jahre 1407 vnnder Abbt Ulrich ist dise herrschafft mit sambt den vnderthanen durch Otto Pergauer feintetiger weiss verhört vnd verdörbt worden, Schloss Fahl, vrfahr Claussen, Ambthof, Khürchen vnd Marekth St. Lorenzen Eingenomben, gestirmbt vnd verbrennt, welliche alsdann durch bemelten Abbt eingenomben vnd zum Gottshauss khomen, wellicher gleichwol den grossen

¹ „Incursione autem Ungarorum et Turcarum et aliorum hostium christiani nominis desiit monasterium indeque successu temporis Abbates sibi Palatium abbatiale erexerunt. V št. Paulskem zborniku.

Schaden leiden und gedulden müssen.“ Ta Pergauer je bil bržkone oskrbnik celjskih grofov v Muti.

Leta 1628 je bila pozidana cerkev Device Marije v puščavi.

L. 1641. dominica cantate, to je bilo 28. aprila je bila Puščavska cerkev s tremi oltarji blagoslovljena in tistega leta je bila vpeljana roženvenska bratovščina.

L. 1652. so bili postavljeni kameniti križi ob poti v Faal.

L. 1672. je bila Puščavska cerkev od opata Filipa vsa predelana in povečšana.

L. 1680. je bila v Puščavi človeška kuga; v župniji Sv. Lovrenca je umrlo 382 ljudi.

L. 1786. je nastala pri Devicei Mariji v Puščavi samostalna lokalija.

L. 1814. je bila tukaj strašna povodenj. Prišlo je toliko vode, da je vse žage podrla in pri enih cerkvenih vratih noter, pri drugih pa vun tekla. Cerkvni stoli so plavali po cerkvi in ko je voda odtekla, so v cerkvi dve postrvi vjeli. Pri kapeli sv. Benedikta je bil cerkveni zid po vodi jako poškodovan.

L. 1815 je bil zvonik znova pokrit in cerkvena streha popravljena.

L. 1850. Za prednjim oltarjem je zaobljubna podoba z napisom: „Ignatz Golob aus Maria in der Wüste gebürtig war im Jahre 1850 von einer Todeskrankheit durch Verlobung wunderbar gerettet.“

L. 1852. je pogorelo staro župnišče.

L. 1858. je bilo dodelano novo župnišče in šola.

L. 1862. so bila napravljena velika cerkvena vrata s podobama Device Marije in sv. Jožefa. O veliki maši je daroval Jožef Lambrecht, p. d. Trnek veliki svečnik.

L. 1868. je sklenilo cerkveno predstojništvo veliki oltar Marije pomočnice ponoviti. V ta namen je dušni pastir naredil prošnjo za milodare do vseh

dobrotnikov in vseh čestilcev Device Marije, ter je toliko nabral, da so do velike maše oltar in cerkev ponovili. To leto je Pij IX. z nova dovolil za Puščavsko cerkev popolnoma odpustkov, ki se dobijo v praznik Marijinega vnebovzetja in skoz celo osmino.

L. 1870. so galerije nad stranskima ladjima obokali; prej so imele leseni strop.

L. 1871. dne 11. avgusta je bila vsled velike vode v Puščavi strašna noč. Ob mraku je začelo bliskati in grometi in ko so se na Pohorju oblaki pretrgali, je okoli pol 10. ure ponoči Radolna tako narasla, da je voda prestopila bregove, podirala jezove, žage, žlebe in mostove ter poplavlila vse njive in travnike. Pred župniščem je voda odtrgala obzidano pobrežje in velik kos ceste. Župnikovi hlevi so bili v taki nevarnosti, da se je morala živina v temni noči iz hlevov spraviti. Pri Cuzelni so bili ljudje celo noč v smrtni nevarnosti. Voda je veliko kamenja, brun in drv naprej valila, kar je delalo toliko hruma in ropota, kakor da bi bilo vedno gromelo. Po polnoči je začela voda padati, drugi dan pa so po cesti mrtve ribe ležale.

L. 1872. je bilo novo župnijsko gospodarsko poslopje postavljeno.

L. 1874. Z odlokom visokega c. kr. nameštva v Gradcu dne 15. julija štev. 7819 in z odpisom prečastitega knezoškofijstva v Mariboru dne 29. julija št. 1593 je bila kuracija D. Marije v Puščavi povzdignjena v župnijo.

L. 1878. so imeli na belo nedeljo otroci tukaj prvokrat slovesno prvo sv. obhajilo. To leto je bilo tudi župnišče od znotraj in zunaj ponovljeno. Dne 10. oktobra je bila skoro tako velika voda, kakor leta 1871.

L. 1879. so se tukaj začele obhajati šmarnice. Čč. oo. jezuita Doljak in Lempel sta imela od 30.

novembra do 9. decembra sv. misijon, katerega se je ljudstvo obilo vdeleževalo.

L. 1880. dne 30. avgusta je prišel k Materi božji v Puščavo kardinal Ludovik Jakobini, papežev poslanik na Dunaju, ki se je bil pripeljal obiskovat rodovine grofa Zabeo-ve v Faalu. Prevzvišeni gospod si je vse natanko ogledal in v spomin pustil v župnišču svoj lastnoročni podpis.

L. 1881. se je sv. misijon ponovil. Č. g. o. Lempel iz družbe Jezusove je 20 dni opravljal majniško pobožnost.

L. 1883. je milostjivi knez in škof Lavantinski Jakob Maksimilijan podelil sv. birmo 144 birmancem.

L. 1890. je bil cerkveni stolp na novo pokrit, in drvarnica župnijskemu gospodarskemu poslopju dozidana.

L. 1892. je bila grozna povodenj, ki je napravila povsod mnogo škode. Radolna in Rečica sta zelo divjali in veliko žag razdrli.

L. 1893. meseca julija je bil vpeljan tretji red sv. Frančiška in šteje zdaj blizu 300 udov.

L. 1893. na praznik Brezmadežnega spočetja Device Marije je bila vpeljana Marijina družba za dekleta, in l. 1902. od cerkvene oblasti potrjena.

L. 1894. 19. aprila je v. falski grajščini mirno v Gospodu zaspala grofica Karolina Zabeo, in so jo prepeljali v Paduo. Bila je jako pobožna gospa.

L. 1894. od 14. do 23. decembra je bil sv. misijon, katerega so vodili gg. lazaristi iz Celja: g. F. Javšovec, g. Kitak, g. Pogorelec in g. Krivec. Obhajanih je bilo nad 1000 ljudi. Pri tej priložnosti je bila vpeljana nadbratovščina sv. Družine Nazareške, v katero so se dale zapisati skoro vse družine puščavske župnije.

L. 1895. so prevzvišeni knezoškof dr. Mihael Napotnik prvokrat obiskali župnijo ter 134 otrokom podelili zakrament sv. birme, 67 otrok pa obdarovali z molitveniki.

L. 1895. 11. avgusta je domačin g. Ignacij Hauptman obhajal primicijo. Slavnostni govor je imel preč. g. kanonik dr. Jožef Pajek. Le kratko časa je kaplanoval mladi, nadepolni gospod v Marenbergu; že drugo leto 1896. 3. novembra je pri svojih stariših umrl. Pogreb je vodil čast. g. J. Hribernik, spiritual v Mariboru.

L. 1896. od 30. novembra do 8. decembra je bilo ponavljanje sv. misijona, katerega so vodili čč. gg. misijonarji iz Celja: Macur, Kitak, Pogorelec, Klančnik. Obhajanih je bilo 1200 vernikov. Pri tej priložnosti se je ustanovila Marijina družba mladeničev.

L. 1897. 1. julija je bila ta družba cerkveno potrjena.

L. 1897. 26. julija je popolnoma prenovljeno cerkvico sv. Ane blagoslovil preč. g. dr. Martin Matek, profesor bogoslovja v Mariboru.

L. 1897. je g. Ivan Lampreht, veleposestnik v Kumenu daroval cerkvi lep mrtvaški prt za 180 K.

L. 1897. 8. decembra je bila blagoslovljena zastava Marijine družbe deklet.

L. 1898. 8. marcija se je ustanovila posojilnica po Raiffeisenovem sistemu za občine Činžat, Kumen, Rotenberg, Št. Lovrenc.

L. 1898. V spomin papeževega in cesarjevega jubileja, si je mladeniška družba omislila krasno zastavo za 400 K. Blagoslovil jo je na praznik Marijinega srea g. Jakob Kavčič, profesor v Mariboru. V spomin ravno istega jubileja je Peter Karničnik, cerkveni ključar in veleposestnik na Rotenbergu dal na svojem posestvu postaviti mično kapelico; blagoslovil jo je domači župnik na praznik sv. apostolov Petra in Pavla.

L. 1900. na praznik presv. Rešnjega Telesa se je nad Puščavo vlila grozna ploha, tako da je Radolna kmalu izstopila, ter preplavila in razdrla okrajno cesto blizu župnišča, posebno pa je poško-

dovala obzidje okoli cerkve, tako, da si je voda že pod cerkvijo pot delala. Poškodovano obzidje je bilo na stroške okrajnega zastopa in občine Rotenberške popravljeno. V spomin svetega leta so dali vaščani Spodnjega trga ali Kurje vasi tamošnjo že skoro razpadlo kapelo Matere Božje prezidati in dostojno ozaljšati. Blagoslovil jo je domači župnik z dovoljenjem preč. knezoškofijstva, 2. septembra.

L. 1901. od 23. februarja do 3. marcija je bil sv. misijon v spomin svetega leta. Vodila sta ga gg. Jevšenak Karol in Krivec Vincenc, misijonarja od sv. Jožefa pri Mariboru. Vkljub hudi zimi je bila udeležba velika, obhajanih je bilo 1300 ljudi iz domače in sosednih župnij.

L. 1901. 10. junija je bila sv. birma.

L. 1901. 12. oktobra se je ustanovilo katoliško delavsko društvo. Osnovno zborovanje in volitev odbora je vodil preč. g. kanonik dr. Martin Matek. Prej pa je opravil za katoliške delavce slovesno sveto mašo. Društvena pravila je potrdilo prečast. knezoškofijstvo 24. septembra 1902.

L. 1902. se je začela običajna pobožnost presv. Srca Jezusovega vsak prvi petek in prvo nedeljo v mesecu.

L. 1902. meseca oktobra je bil na pokopališču postavljen nov križ. Hrastov les za to je daroval cerkveni ključar Jakob Witzmann; na vernih duš dan je bil slovesno blagoslovljen.

L. 1903. V spomin petindvajsetletnice papeštva Leona XIII. se je od 12. do 15. marca obhajala tridnevnik pod vodstvom g. Kitaka in Doberšeka. Obhajancev je bilo 600.

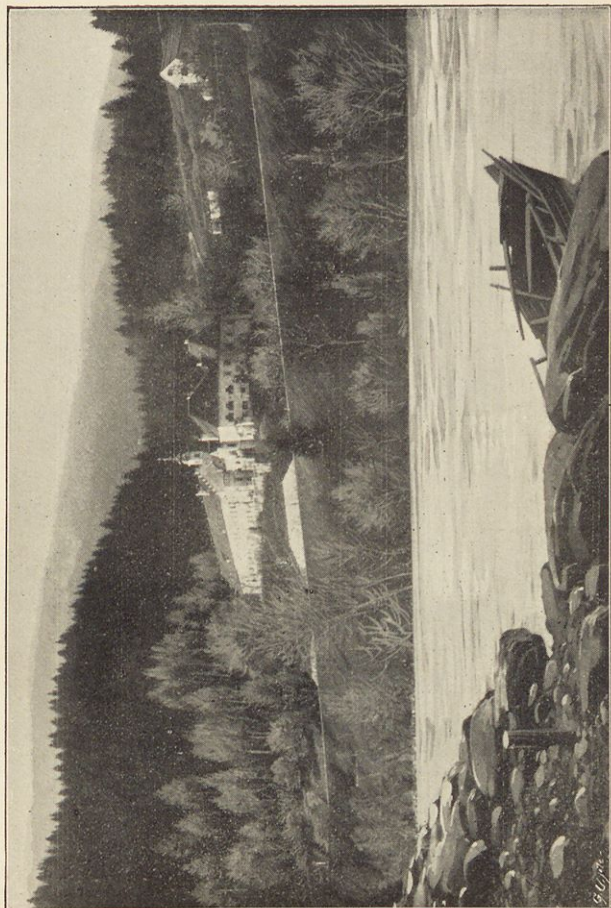
L. 1903. tretjo nedeljo po Veliki noči se je vršila lepa, udeležencem nepozabna slovesnost: blagoslovljenje zastave katoliškega delavskega društva. Pri ogromni udeležbi vernikov je zastavo blagoslovil preč. g. kanonik dr. Martin Matek, predsednik kat. delavskega društva v Mariboru. Kumovali ste vele-

posestnici gospe Cila Korman iz Kumena in Urša Karničnik iz Rotenberga. Celo prevzvišeni knez in škof dr. Mihael Napotnik so kat. delavsko društvo na njegovo udanostno izjavo milostno blagovolili počastiti s sledečo brzojavko: „Častitam iz vsega srca k pomenljivi slovesnosti. Bog potrdi milostno Vaše obljube, in blagoslovi bogato vse člane hvalevrednega, ker času primernega društva. Vihraj zastava Kristusova.“

9. Faalska grajščina.

V župniji puščavski in v občini Činžat stoji kraj Drave na trdni pečini grad Faal z obširnimi velikimi poslopji. H gradu pripada 5000 oralov zemljišča, največ šume. Stari grad Faal, katerega je Oton Pergauer leta 1407 razdjal, stal je malo više na hribčku, ravno nad železniško postajo; prostor se še zdaj dobro pozna. Z gradom vred je takrat Oton Pergauer tudi brod in neko trdnjavo porušil. Pozneje pozidani grad, ki še zdaj stoji, je manjši od prejšnjega in v Faalskem urbaru je tako popisan: „Es hält in sich drey schöne Stuben, drey grosse Khämer, ein Saal, zween Kheler, gewölbte Kuchel vnd Kuchelgewölb, gesinnt Stuben vnd dann ein zimbleich grosse Capell zu St. Nielas.“ Ta kapela je bila potem tako zapuščena, da se ni moglo v nji maševati; še le prejšnji posestnik baron Kettenburg jo je ponovil in sprosil dovoljenja, da se sme sveta maša v njej brati. Ime Faal držijo nekateri za nemško, vzeto od slapov v Dravi, ki tukaj res naglo teče in je nekdanj, dokler niso bile pečine odpravljene, tudi nevarne slape delala. Zato so plavičarji navadno nekdanj blago više grada odložili in ga spet niže grada naložili. V začetku tega stoletja pa so nevarne pečine odstranili.

Ravno pod gradom je železniška postaja, eno miljo od Ruš in pol milje od Sv. Lovrenca oddaljena. Proti Rušam gre železnica skozi 666 čevljev

Grajščina Faal.

b n

dolg predor in potem črez 156 čevljev dolg most. Prvi posestniki Faala so bili bojda „die von der Fall“ tudi „Gfällner“ ali „von Gevelle“ imenovani. V 13. in 14. stoletju se ta imena večkrat nahajajo. Kedaj in kako pa je prišla grajščina v posest benediktinskega samostana v Št. Paulu, nam ni znano. Gotovo je pripadala že samostanu v Št. Paulu za opata Jakob Pachler-ja, ker je temu bilo naročeno grad in trdnjavo zarad turških napadov spet vtrditi. Vsled tega se je grajščina zadolžila in da bi se dolgovi poplačali, moral jo je opat Jakob Luki Zackl-u g. Witulškemu za 6000 gld. zastaviti. Opat Vincencij Lechner je dal 1589 to grajščino zapisati na svojega brata Miklauža Lechnerja, ki je imel za ženo neko Suzano rojeno Prügl, in še le opat Hieronim (1616 do 1638) jo je po dolgi pravdi rodbini Lechnerjevi iztrgal in spet samostanu pridobil. Hieronim je potem dal grajščino oskrbovati od redovnikov, ki so morali skupno živeti po pravilih od opata Hieronima spisanih.¹

Vsled teh pravil so imeli redovniki v Faalu čas in opravila na tanko razdeljena, kakor v samostanu. Po leti so morali vstajati ob 5. po zimi ob 6. uri. Ob pol 11 je bil obed, pol 6. večerja in ob pol 8. večerna molitev z izpraševanjem vesti in potem počitek. Zjutraj so morali sveto mašo odslužiti, potem duhovne molitve opraviti in kaj premišljevati in se učiti. Popoldne pa so imeli bolj prosti čas za razvedrevanje; v tem času so se bavili z ribarstvom ali vrtnarstvom ali tudi z lovom. Slovenščine so se morali vsi učiti, da so mogli ljudi razumeti in se z njimi pogovarjati.² Oskrbniku je bila posebna skrb

¹ Zapopadek teh pravil z napisom: „Saepimentum monasticum oeconomicum faalense pro fratribus in Dominio Faal commorantibus“ glej Orožen: Das Bisthum und die Diocese Lavant pag 428—431.

² „Omnes patres ibi habitantes maxime laborent, ut idioma slavonicum addiscant, ut cum familia et subditis possint loqui et eos audire.“ Saepimentum § 6.

priporočena za orožnico, v kateri bi naj vse bilo v redu; topi naj bi bili pod streho, da jih dež ne poškoduje, samo pri vhodu naj so zmiraj 4 ali 6 za kinč in obrambo. Velikih topov ne sme pustiti sprožiti, razun na sveto noč in veliko noč. Če pa pride opat, slobodno jih 6 sprožiti veli, da podložni vedo, da je opat tu, ter se lahko pridejo pritožit.

Oskrbnik (oeconomus) je vodil in nadzoroval gospodarstvo, duhovno skrb čez redovnike in podložne pa je imel vikarij; on je imel tudi nadzorstvo čez cerkev Device Marije v Puščavi.¹

Št. Paulski so imeli Faal do l. 1782, in zraven še Lembach in veliko gorie v Lembachu in nad Kamnico. Ko pa so omenjenega leta samostan v Št. Paulu razpustili, postala je Faalska grajščina državno posestvo do 1820; tega leta jo je kupil Martin Liebman, potem na Bavarskem v plemiški stan povzdignjen s priimkom baron Rast.

L. 1830. je bil baron Rast črez Dravo sezidal most, ki je bil bojda najlepši v deželi, pa že 1836 ga je Drava odnesla. Od potlej se na brodu črez Dravo vozijo. Za baronom Rastom je bil posestnik Faala baron Kettenburg in zdaj ga ima grof Alfonz Zabeo.

¹ „ut apud B. M. V. Adjutricem saepe etiam a fratribus sacra legantur et sacer locus visitetur, suplicationes eo crebo instituantur, devotio augeatur, maxime laborabit.“ Saepimentum § 19.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000510849

XXVII

Institut za literaturo
SAZU ima Rajkove
zapiske o T. Skuhali
V njih Rajk prispituje
brosuro T. Skuhali
Kje kaže, da je Rajk
protivkrivdomo izdajo,
a ko je v »Kn. M.
jugoslov. mlad.«
ponjezovi smrti
izdal, jo je
prispiral Rajku,
Lz